

Ключевые слова: *Леся Українка, писательская публицистика, очерк.*

In the scientific article, common and different features in depicting the personality of Lesya Ukrainka in publicist writing of Oles Honchar and Yuri Kosach were analyzed.

It was found out that for both journalists, Lesya Ukrainka was an example of an artist who, in the conditions of Ukrainian non-statehood, managed to reach the aesthetic level of the best world creators of world literature.

The author of the article argues that journalistic performances about Lesya Ukrainka by Yuri Kosach and Oles Honchar, on the one hand, are marked with a high level of literary talent of both artists, on the other hand, with the framework of socialist realism, which required certain ideological accents.

Key words: *Lesya Ukrainka, publicist writing, essay.*

УДК 821.161.2.09 (477.53)

Сичова С. В., Требіна Н. М.,
*Полтавська обласна бібліотека
для юнацтва ім. Олесь Гончара*

З ВІНКА ШАНИ ОЛЕСЕВІ ГОНЧАРУ

У статті проаналізовано ретроспективний збірник бібліографічних видань, підготовлених бібліотекою до ювілеїв письменника за останні 15 років (2003–2018 рр.). У трьох розвідках досліджені: фронтова доля, духовність, світ почуттів у житті і творчості Олесь Гончара. В покажчику “Високих літ високий лет” зібрана література про життя і творчість “кривого полтавця”, яка є у фондах бібліотеки. У дайджесті-покажчику систематизовано інформацію про молодих письменників-полтавців – лауреатів Міжнародної українсько-німецької літературної премії його імені.

Ключові слова: *збірник, Олесь Гончар, покажчик, розвідки, письменник, фронтова доля, духовність, почуття, лауреати.*

Про творчість Олесь Гончара написано багато книг, статей, досліджень. Літературознавці були уважними до його щедрого, яскравого, сильного таланту. Що можна сказати нового про

“чарівника із полтавських земель”, чим збагатити запас знань сучасних молодих читачів?

Відшуковуються окремі грані життя і творчості письменника, висвітлення яких знаходить відгук у читацької аудиторії, вчительських колах, у краєзнавців.

Тому у 2018 році до 100-річчя від дня народження Олесь Гончара було вирішено видати ретроспективний збірник бібліографічних матеріалів, виданих бібліотекою за останні 15 років. Вашій увазі представлено покажчик, три бібліографічні розвідки, дайджест про молодих полтавців – лауреатів Міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олесь Гончара.

Бібліографічна розвідка **“Ви Україні душу залишили”** була видана 2003 року до 85-річного ювілею Олесь Гончара, і розкриває найвищі струни його душі.

Олесь Гончар – людина великомасштабна, він завжди протистояв мізерії: духовність, мова були для нього не просто словами, а підносилися барикадами духу, поставали як останній рубіж.

Совіслива душа письменника-академіка – це той чутливий резонатор, що озивався на кожную проблему – чи це стосувалося турботи про родину поета Василя Симоненка, чи долі садиби класика української літератури Івана Котляревського. Він не щадив свого серця й широко розкривав його для чужого болю. Серце Олесь Терентійовича вбирало в себе не тільки людські страждання, а й привабливість кожної травинки, досконалість птахів чи мудрість бджіл, – все те, що становить багатющий світ довкілля.

Письменник – втілення того культурного начала, яке є становим хребтом нації, і в цьому його феномен.

У бібліографічній розвідці **“З вогню приніс натхненне слово і образи живі, освячені вогнем”** (2008 р.) зроблена спроба відслідкувати фронтові шляхи Олесь, адже тема війни стала доленосною в його творчості.

Молодому Олесеви Гончару довелося бачити на власні очі одну з найжорстокіших, спустошливих воєн в історії людства, пережити її вразливою душею і чутливим серцем, перенести на своїх плечах, пізнавши полинну гіркоту відступу і полону, радість Перемоги.

Олесь Гончар почав війну добровольцем студентського батальйону. Перші ж фронтові дні були суцільним страхіттям: *“Студенти розуміли, що йдуть на смерть. Знали і йшли, бо вірили: хай ми помremo, загинемо, але ми йдемо захищати рідну землю, цінності нашої національної культури: нашу мову, нашу духовність, нашу історію...”*. За три місяці боїв із трьох тисяч двохсот студентів–добровольців в живих залишилось лише тридцять сім, тих, що були поранені, в т.ч. і Олесь.

П’ятнадцять років виношував письменник у душі своїй задум роману про друзів-студбатовців, які полягли 1941 року, захищаючи столицю України, робоча назва якого була *“Чорне літо”*.

В похідних умовах, під вогнем Олесь свої юнацькі почуття виливав на сторінках фронтового щоденника, в його доробку з’являються вірші. Молода душа прагнула виповісти наболіле, пережите, цей цикл поезій автор влучно назвав *“Поетичний пунктир походу”*.

Восени у боях між Полтавою і Харковом Олеся було поранено вдруге і відправлено санітарним ешеленом до Красноярска на лікування. Після госпіталю, якоюсь злою волею Олеся Гончару випало воювати в частині, яка брала участь у невдалій, бездарній білгородсько-харківській наступальній операції. Про це він пізніше напише у книзі *“Катарсис”*.

“Щоденники” доповнюють страшні картини полону: Холодна гора (концтабір у Харкові)... Дев’яте коло Дантового пекла... Все так, як відтворено у романі *“Циклон”*. Описуючи ці події в останньому творі *“Невигадана новела життя”*, Олесь Терентійович із глибоким почуттям розповідає про солідарність народу в біді.

Чудом вдалося Олесеві попасти в колону полонених, яку відправляли на трудову повинність. Мав зв’язок з партизанами, потім – пішов з військами, які гнали ворога з рідної землі. А далі бої за Кіровоград, вихід на Буг, визвольний похід у Румунію, Угорщину, Чехословаччину.

21 листопада 1945 року колишній гвардієць Олесь Гончар ступив на рідну землю. Свята пам’ять про фронтових побратимів стукала в серце Олеся, вона ввібрала в себе і кров, і журбу, і щастя Перемоги, і гіркоту втрат на просторах чужих земель. Це знайшло відображення чи не в кращому шедевр – новелі *“За мить щастя”*.

З під пера двадцятивосьмирічного фронтовика за півроку народилися *“Альпи”*, *“Голубий Дунай”*, *“Злата Прага”*. Трилогія *“Прапороносці”* і сьогодні осяває молодь чистим світлом людяності, доброти, високої духовності. Одночасно з роботою над романом *“Прапороносці”* Гончар натхненно працював над книгою про мужніх підпільників Полтави, очолених Лялею Убийвовк – повість *“Земля гуде”* (1947 р.).

У бібліографічній розвідці *“Адже життя – це найперше любов...”*: світ почуттів у житті і творчості О. Т. Гончара на основі листів, щоденників, спогадів, літературознавчих матеріалів прослідковуються деякі періоди особистого життя письменника та розкривається вічна тема любові, яку Олесь Гончар філософськи і художньо осмислив на високому мистецькому рівні.

Ідеали, винесені з юнацьких літ, стали назавжди Олесевиими дороговказами: *“... кому потрібне оте майбутнє суспільство, новітній храм, якщо людина увійде в той храм духовно убогою, не здатною почувати глибоко, любити так, як любили раніш? Адже життя – це найперше любов...”*, – писав він у *“Щоденнику”*.

Романтиком, літописцем чистих, щирих почуттів Олесь Гончар вважається давно і заслужено. Минула війна, ще боліли рани на тілі і на душі, ненависть ще ділила землю і народи, як гостре лезо, а в українській літературі з'явилася новела двадцятивосьмирічного Гончара *“Модри Камень”* (1946) – фреска про любов, яка не знає кордонів і єднає закохані серця всупереч війнам, заборонам.

Новела *“За мить щастя”* писалася, коли в літературу прийшло більше трагічної правди про війну, вона сповнена болю, суперечностей. В основі твору – конфлікт між безоглядною любов'ю і військовим обов'язком, мрією двадцятилітнього солдата Сашка Діденка про щастя і жорстокою реальністю війни. Темі кохання також присвячені: новела-спогад *“Плацдарм”*, роман *“Берег любові”*, *“Твоя зоря”*. Червоною стрічкою вона проходить і через роман *“Прапороносці”*, *“Катарсис”*.

А в особисте життя Олесея як нагорода, була послана долею дівчина – Валентина, яка стала Берегиною Олесевого дому, творчості, його дітей, онуків, літературної спадщини.

Олесь Гончар і Валентина Мала поєднали свої долі 1947 року. В багатьох його новелах, повістях, романах розлита те світле,

сонячне і добре, що гріло його майже всі п'ятдесят років їхнього спільного подружнього життя.

Читаємо рядки **“Щоденників”** письменника, писані в останні роки його життя: *“Прекрасна любов між молодими в юності, але ще прекрасніше це почуття, якщо люди, пронісши його через усе життя зберегли це в собі, й наближаючись уже до могили. Коли все плотське уже відшуміло, як злива весняна, але ще більше зміцніло духовне, оте найвище, що єднає обох до останнього подиху”*.

Коментований бібліографічний покажчик **“Високих літ високий лет”** створений у 2008 році до 90-річчя від дня народження Олесь Гончара, доповнений у 2017 році. Тут зібрана література про життя і творчість видатного письменника-полтавця, яка є у фондах Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва імені Олесь Гончара.

Матеріали розміщені у відповідних розділах та підрозділах: Видання творів О. Гончара; Література про Олесь Гончара (Публікації у періодичних виданнях, Біографія, Спогади, Листування, Полтавщина в житті письменника); Література про творчість О. Гончара, Увічнення пам'яті О. Т. Гончара (Музеї. Пам'ятники, Художні твори, присвячені О. Гончару).

У межах розділів матеріали розміщені за алфавітом авторів і назв або у зворотно-хронологічному чи логічному порядку. Хронологічні рамки для важливих, цінних статей з періодики – 20-22 роки, для книг – 30-40 років.

Біобібліографічний дайджест-покажчик **“І сам [Гончар] продовжується в майбуття...”** був виданий у 2015 році і подає інформацію про письменників – лауреатів Міжнародної недержавної українсько-німецької літературної премії ім. Олесь Гончара, заснованої у 1997 році великими шанувальниками творчості письменника з м. Ессен (Німеччина): письменницею Тетяною Кушпівською, меценатом, громадським діячем і бізнесменом Дітером Карренбергом та Національною спілкою письменників України. Незмінно від самого початку українсько-німецькою премією опікується дружина Олесь Гончара – Валентина Данилівна. Премія вручається за найкращий твір молодого автора – в день народження Олесь Гончара.

Лауреатами премії 2001-2014 рр. стали полтавці: Міщенко Олександр Михайлович (за цикл оповідань “Попереду хвилі”),

Зелік Оксана Андріївна (за літературознавчу працю “Літературознавчі студії Олесея Гончара”), Єщенко Марина (за збірку публіцистичних портретів “ЖиттямоЄ!”), Сторожівська (Гужва) Світлана (за збірку поезій “У помасі лелечого крила”), Люба Євгенія Леонідівна (за збірку поезій “Місто паломників”), Пушко Олександр Олександрович (за збірку поезій “Етіологія тиші”).

Такі заходи – найкраще святкування дня народження письменника. Доки живуть ідеї Майстра – живе його ім'я.

Сподіваємося, ретроспективний збірник бібліографічних матеріалів “З вінка шани Олесею Гончару” допоможе сучасному читачеві краще пізнати великого і справжнього письменника-українця.

Винятково чесний і порядний, він – жив і творив, як дихав.

Тож перечитуйте Олесея Гончара! Адже в його творах є так багато суголосного часові теперішньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончар В. “Я повен любові...”. Спомини про О. Гончара / В. Гончар. – К. : Сакцент плюс, 2008. – 448 с.
2. Гончар О. “Берегти світло в душі”: про віру та сім'ю: із щоденникових записів / О. Гончар; упоряд. Гончар Л. О. – К., 2011. – С. 119, 183.
3. Гончар О. Вибрані твори у 4 т. / О. Т. Гончар. – Київ : Сакцент Плюс, 2005. – 544 с.
4. Гончар О. “Література – це те, що назавжди” / О. Гончар // Київ. – 1993. – №4-5. – С. 114.
5. Гончар О. Листи / упоряд. В. Д. Гончар, Я. Г. Оксюта, О. Т. Гончар. – К., 2008. – 252 с.
6. Гончар О. Нескорена Полтавчанка (Земля гуде) : повість / О. Гончар. – К. : Молодь, 1965. – 232 с.
7. Гончар О. Поетичний пунктир походу : поезії / О. Гончар. – К. : Просвіта, 2000. – 120 с.
8. Гончар О. Спогад про океан : новели / О. Гончар. – К. : Радянський письменник, 1995. – 145 с.
9. Гончар О. Тайни з праночі: з рукописної спадщини / О. Гончар // Вітчизна. – 2000. – № 5-6, 7-8. – С. 10, 11; С. 12.
10. Гончар О. Твори : у 12 т. / О. Т. Гончар. – Київ : Наукова думка, 2001. – 576 с.
11. Гончар О. Щоденники : у 3 т. / О. Т. Гончар ; упоряд., підгот. текстів В. Д. Гончар. – Київ : Веселка, 2002. – 455 с.

12. Гончара Олеся імені Міжнародна українсько-німецька літературна премія // Степаненко М. Літературно-мистецька Полтавщина : довідник / М. Степаненко. – Гадяч, 2013. – С. 58-60.

13. Грач В. Молода премія імені Олеся Гончара : [її отримала полтавка Є. Люба за збірку віршів “Місто паломників” в номінації “Поезія”] / В. Грач // Літературна Україна. – 2014. – 17 квіт. – С. 2.

14. Джумайло Т. Лауреати Міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олеся Гончара / Т. Джумайло // Українська літературна газета. – 2015. – 10 квіт. – С. 2.

15. Мельничук А. Олесева Берегиня / А. Мельничук // Жінка. – 2012. – № 8. – С. 14–15.

16. Переможці конкурсу на здобуття міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олеся Гончара 2013-го року : [С. Гужва за збірку “У помасі лелечого крила”] // Літературна Україна. – 2013. – 11 квіт. – С. 2.

17. Петрушенко М. Квітневі паростки Гончарового слова : іменні літературні премії вручили в день його народження : [М. Сщенко за збірку публіцист. портретів “Життя моє”!] / М. Петрушенко // Урядовий кур'єр. – 2012. – 5 квіт. – С. 1, 5.

18. Слово про Олеся Гончара : нариси, статті, листи, есе, дослідження / упоряд. В. Коваль. – К. : Радянський письменник, 1988. – 647 с.

19. Степаненко М. Випробування любов'ю / М. Степаненко // Слово Просвіти. – 2011. – 14-20 лип. – С. 13.

В статье проанализирован ретроспективный сборник библиографических изданий, подготовленных библиотекой к юбилеям писателя за последние 15 лет (2003–2018 гг.). В трех разведках исследованные: фронтовая судьба, духовность, мир чувств в жизни и творчестве Олеся Гончара. В указателе “Высоких лет высокое течение” собранная литература о жизни и творчестве “кровавого полтавца”, имеющаяся в фондах библиотеки. В дайджесте-указателе систематизирована информация о молодых писателях-полтавцах – лауреатах Международной украинско-немецкой литературной премии его имени.

Ключевые слова: *сборник, Олесь Гончар, указатель, разведки, писатель, фронтовая судьба, духовность, чувство, лауреаты.*

The article analyzes a retrospective collection of bibliographic publications prepared by the library for the writer's anniversary during the last 15 years (2003-2018 years). In three explorations author studies: the front line, spirituality, the world of feelings in the life and art of Oles Honchar. In the pointer “High years high flight” is collected literature about the life and art of “bloody Poltava citizen”, which is in the funds of library. In the digest-pointer author systematized information about young

Poltava writers - laureates of the International Ukrainian-German Literary Prize of his name.

Key words: *collection, Oles Honchar, pointer, explorations, writer, front line, spirituality, feelings, laureates.*

УДК 821.161.2Гончар:321.64"711""712"

Степаненко М. І.,
*доктор філологічних наук, професор,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

ОЛЕСЬ ГОНЧАР: ВИПРОБИ ДОЛІ

У статті розкрито постать Олесь Гончара на тлі сьогодення й тієї доби, у яку він жив і творив. З'ясовано погляди письменника на складні реалії тогочасного суспільства, зокрема, на роль та місце в ньому тих, хто опинився в таборах-гулагах, і тих, хто перебував на волі й або прислужувався чинному режимові, або ж боровся всіма можливими засобами з його насильницькою денационалізацією, твалтівним російщенням. На конкретних прикладах, по-перше, схарактеризовано безпосередню участь митця у протидії імперським порядкам, що насаджувалися в Україні, по-друге, подано його намагання через уявні розмови з табірними людьми примирити всіх борців за Україну і цим самим зліквідувати таке явище, як "табірний синдром", по-третьє, доведено, що винуватцем усіх національно-духовних бід в Україні ХХ сторіччя є не окремі особистості, а диявольська суть тоталітаризму.

Ключові слова: *Олесь Гончар, табірний синдром, табірне життя, духовно-інтелектуальний простір України другої половини ХХ століття, щоденниковий (епістолярний) дискурс.*

Складна це досить річ – минулий вік судити,
На завжди варто тут рубати з-за плеча.
Хоч кожен рік і кожен день прожитий
Нас обережності й розважності навча.

Максим Рильський

“О. Гончар – мудрець, він за строем душі філософ. Йому б не письменником бути, або й ним, але не зараз. «Думайте про високе», «Бережіть собори ваших душ» – це крик у пустелі,